

Stimulator

E. FAGBLAD FOR
SOSIALØKONOMER.

I D E T T E N U M M E R :

Sosiologi og sosialøkonomi	3
FLAATTEN og FRISCH: Om avisdebatt, fiksjonsøkonomi og stortingsmenn	5
VILHELM AUBERT: Sosiologisk eller usosiologisk sosiologi?	9
BJØRNULF BENDIKSEN: Oppgavebesvarelse. En utbygging av Keynes	14
Økonomisk lyrikk	20
POUL NØRREGAARD RASMUSSEN: Sosialvitenskapenes konstitusjonsprosess	21
ARNLJOT STRØMME SVENDSEN: Mellomhandelen — forbrukets fordyrelse?	24
Litteratur	27

3. Årgang

Nr. 1.

Februar 1949

OTTO TREIDERS HANDELSSKOLE

KR. AUGUSTSGT. 21, OSLO — TELEFON 332944

Kurser i bokføring og handelsregning for jurister og økonomer begynner:

1. FEBRUAR

1. MAI

1. SEPTEMBER

1. NOVEMBER

Vitnesbyrd for bestått eksamen i bokføring og handelsregning i forbindelse med vitnesbyrd for bestått juridisk eller økonomisk embeteksamen ved Universitetet, godtas ved søknad om handelsbrev.

N. K. L. teller sine medlemmer blant alle deler av folket. Her møtes arbeider og fisker, funksjoner og bonde i arbeid for felles sak. Sammen har de bygd opp den store organisasjon N. K. L. er i dag, en organisasjon som teller ca. 250 000 norske familier. Ved felleskjøp og fellesproduksjon tar kooperatorene hånd om tilgangen på sine viktigste forbruksvarer, samtidig som de over en regulerende innflytelse på varemarkedet i sin helhet.

Hele folket i samvirke

OPPLYSNINGER om kooperasjonen fåes ved Norges Kooperative Landsforening, Organisasjonsavd., Kirkegt. 4, Oslo.

Sosiologi og sosialøkonomi.

Professoren: Av den foregående utredning ser vi altså at individet vil tilpasse sitt tilbud av arbeidskraft slik at grense-nytten for ham blir lik grenseofferet.

En student: Men er vi sikre på at individet gjør det?

Professoren: Nei. Det eneste vi er sikre på er at han er en idiot om han ikke gjør det.

— — —

I sosialøkonomien kommer man stadig tilbake til teorier om den menneskelige atferd eller handlemåte. Det er nok å minne om den klassiske konsumsjonsteori, Keynes' likviditetspreferanser, Alvin Hansens stagnasjonsteori og Zeuthens teori om lønnsfastsettelse på et organisert arbeidsmarked. Klassikernes behandling var meget sympatisk i sin helhet. De fastslo visse normer for «rasjonell handlemåte» som — pr. definisjon — ble fulgt av alle «fornuftige» mennesker. Dette krevde at hvert individ handlet i overensstemmelse med sine nytte- og offerfunksjoner. Hvordan disse så ut interesserte klassikerne seg mindre for. De bare fastslo at enhver som ikke fulgte den rasjonelle handlemåte var en idiot.

I konsumsjonsteorien brøt en skarpt med den klassiske teori. Valghandlingsteorien unngikk dilemmaet med nytten som ikke kunne måles. Den ble utformet i preferansekoefisienser i stedet for i nytter og forutsetter derfor ikke absolutt målbare størrelser. På denne måten kom valghandlingsteorien ikke bare til å bygge på et logisk mer holdbart grunnlag enn grense-nytteteorien. Den gir også et bedre opplegg til empiriske studier. Valghandlingsteorien er heller ikke en ren forbruksteori. Prinsippene er meget mer generelle og kan nytties på en hel rekke felter der det er tale om menneskelig atferd.

Det teoretiske grunnlag for studiet av menneskets atferd er altså ikke bare blitt mer rasjonelt utformet. Det er også lagt tettere opp til empiriske undersøkelser. Det er disse empiriske studier vi nå særlig trenger, og her kan sosiologien rekke en hjelpende hånd.

I dette nummer av STIMULATOR trekker Universitetsstipendiat Vilhelm Aubert fram en del av den moderne sosiologis forskingsmetoder. Vi tror at det er av den aller største betydning for økonomenes å kjenne til den moderne sosiologien, dens metoder, prinsipper og resultater og håper derfor at vi også i framtiden kan bringe artikler fra denne vitenskapen. Sosiologien har på visse måter gått gjennom en utvikling som likner sosialøkonomiens. Den begynte som spekulativt betonet observasjonssamling, gikk over den leksikalske sammenstilling og gruppering av spredte iakttagelser til det moderne empiriske studiet der en foretar systematiske observasjoner og nytter

matematikken og statistikken som verdifulle hjelpe middler. Dette siste utviklingstrin, som særlig er representert ved amerikanske universiteter, tilsvarer økonometri i sosialøkonomien, og det er nettopp mellom disse to stadier i de to vitenskaper — den empiriske sosiologi og økonometri — at man må kunne vente seg et fruktbart samarbeid.

Vi vil også gjerne understreke et av Auberts momenter — nemlig samkjøringen av observasjoner og teori. Det ligger nær å tenke på en del av litteraturen i konjunkturforskingen. Bind etter bind er fylt med statistiske rekker som viser konjunkturenes bølgeslag. Men ofte er disse rekker ikke sett i samband med noen underliggende teori, og det er en stor svakhet. Økonomin skal ikke være en rent deskriptiv vitenskap og en sosialøkonom skal ikke bare kunne ramse opp verdensøkonomiens krisear. Han skal i alle fall kunne trekke fram noen av årsakene til at krisen inntrådte. Og målet må være at man kjenner «de økonomiske lover» så pass godt at man har grunnlag for å si noe om fremtiden. For å nå dette målet er det av uvurderlig betydning å ha kjennskap til den menneskelige afferd. Det gjelder ikke bare det enkelte menneskes handlemåte. Det gjelder i like stor utstrekning på «det kollektive plan». Vi ser stadig hvordan de store organisasjoner og de politiske institusjonene får større makt. En realistisk økonomisk teori kan ikke lenger glemme disse forhold. Men for å trekke dem inn i lærebygningene må vi kjenne til hvordan mennesker i en organisasjon handler — fagforening, samvirkelag, næringsorganisasjon —, hvilke maktgrupper som står bak de politiske institusjonene og hvordan dette preger deres handlemåte osv.

I den økonomiske teori bygger man stadig på forestillingen om en naturlig likevekt. Riktig nok har man på visse områder innført maktfaktorer (monopolkraft f. eks.), men disse er nærmest bestemt ut fra den likevekt som ikke blir oppnådd. Et nærmere studium av disse maktfaktorer kan gi fruktbare resultater og gjøre det mulig å trekke dem direkte inn i teorien som bestemmende faktorer, ikke som bestemte. Det er nok å minne om de siste årenes forhandlinger om lønninger og jordbrukspriser.

Det er to oppgaver som alltid vil være sentrale i den økonomiske teori: å lage teorien logisk vanntett og konsistent og å gjøre den realistisk. I den siste oppgaven kan den moderne, empiriske sosiologien bringe verdifulle bidrag. *pm.*

Om avisdebatt, fiksjonsøkonomi og stortingsmenn.

Kjære professor Frisch.

De har fra tid til annen gledet oss økonomer ved å slå tindrende klart ned på fiksjonsøkonomiske resonnementer ute blant folk. Deres epigrammatiske bemerkning i Tidens Tegn i 1936 om statslån og byrder på framtiden er blitt klassisk. Personlig har jeg hatt den glede å formidle Deres opplysningsvirksomhet gjennom landets største avis. Jeg står neppe alene når jeg ytrer håp om at De fortsatt kan avse tid til denne virksomhet.

De skrev i Samtiden (hefte 1, 1947) at det «er selvsagt ikke sagt at *alle* reguleringsmotstandere faller inn under kategorien fiksjonsøkonomer. Men det er en ganske stor korrelasjon mellom de to ting».

På et møte i Ingeniørforeningen noe tidligere var De inne på litt av det samme, og antydet da ennå tydeligere at Deres stemme blir gitt til Arbeiderpartiet fordi De her finner ferre fiksjonsøkonomiske synder enn i andre partier.

Jeg vet ikke om De senere har konstatert en viss forskjelling i billede. Min oppfatning, som selvsagt kan være påvirket av omgivelsene, er at korrelasjonen i dag ikke er fullt så utpreget. Jeg undres i hvert fall på om man ikke i Stortinget vil finne det gjennomsnittlig høyeste nivå for økonomisk tenkning innenfor Høyres gruppe, — og det skyldes ikke bare at Lindebrække hever gjennomsnittet.

De omtalte i Samtiden-artikkelen en stortingsmann som hadde demonstrert en sjokkerende mangel på elementære økonomiske kunnskaper. Det var visst en venstremann. Vi får håpe han har lært litt i løpet av de to årene som er gått etter hans uheldige bemerkning. Arbeiderpartiet har imidlertid en stortingsrepresentant gående lys levende og aktivt deltagende i finanskomitéen. Jeg tror en finlesning av referatene av hans innlegg vil åpenbare de deilige ting. (Jeg skal være like diskret som Dem og ikke røpe navn, men hvis De ikke allerede har gjettet hans navn, kan De bare begynne på begynnelsen av referatet fra hvilken som helst finansdebatt og De vil snart oppdage hvem mannen er. Han taler meget, svært meget.)

Mer underholdende kan det kanskje være å studere enkelte gullkorn fra selveste Finansdepartementet anno 1948. Det er antakelig unødvendig å referere detaljer.

Jeg tør også våge å påstå at Arbeiderbladet i løpet av et par måneder har inneholdt flere fiksjonsøkonomiske tabber

enn Aftenposten har prestert på $3\frac{1}{2}$ år, — og Aftenposten er jo prototypen på reaksjon og stupiditet (unnskyld vendingen, det er en uvane jeg har fått etter flittig lesning av Regjeringspressen).

De anmodet meg for en tid siden om å slå ned på en utpreget fiksionsøkonomisk lapsus begått av en Stortingsmann. (Resultatet ble en petit, ganske morsom tror jeg, i Aftenposten.)

— Dette har jo ikke noe med politikk å gjøre, var Deres overtalende bemerkning.

Selvsagt har det intet med politikk å gjøre når en økonom går inn for å orientere almenheten om korrekt økonomisk tenkning. Derfor er det selvsagt heller intet som hindrer Dem i å bruke Arbeiderbladets spalter for å belære dets store lesekrets f. eks. om hvor vanskelig det er å flytte den militære beredskaps byrder over fra de brede lag til f. eks. skipsfarten. Også Arbeiderbladets redaksjon ville sikkert ha nytte av å få vite at det bare kan skje ved å redusere investeringene i skipsfarten. Det er også vanskelig å tro annet enn at samme redaksjon vil være takknemlig for en orientering om verneskatt og lån og byrder på framtiden. Avisens leser burde i hvert fall ha krav på en saklig orientering på dette punkt etter at den politiske redaktør har inngitt dem med atskillig vranglære.

Det er selvsagt utenkelig at Arbeiderbladet vil nekte Dem spalteplass. — For dette er jo ikke politikk.

Med hilsen

Eivind Flaatten.

P. S.

Hvis De selv ikke har tid til å fortsette denne virksomheten, burde De sette en av Deres assosiater på sporet. I denne krets er det jo flere som allerede fra før har vist en egen evne til å se stort på tingene i avisdebatten, og som derved har bidratt sterkt til å høyne økonomens anseelse i almenhetens øyne.

Kjære redaktør Flaatten!

Takk for Deres brev. Jeg er enig i svært mye av det De skriver selv om jeg kanskje på noen steder vil legge aksentueringen litt annerledes.

Det er riktig at «korrelasjonen i dag ikke er fullt så utpreget». Det kommer av at det realøkonomiske synspunktet nå har begynt å trenge igjennom innenfor alle leire og framgangen har vært relativt størst der startpunktet var lavest. Nå som før er det selvsagt pluss- og minusvarianter både innenfor de konservative partier og innenfor Arbeiderpartiet.

Et framtredende trekk i utviklingen er endringen i nivået og tonen i de økonomiske avdelingene i den konservative presse. Med særlig honnør bør nevnes Aftenpostens Bank og Børsspalte. De redaksjonelle betraktninger der er nå så saklige og opplysende at jeg nesten bestandig leser dem med utbytte og glede. Jeg kan ikke alltid si det samme om det økonomiske stoffet i Aftenpostens politiske avdeling, men også der har jeg med den største interesse merket en viss gunstig innflytelse som jeg gjetter på skriver seg fra Bank og Børsspaltenes redaktør.

Jeg har ikke tatt opp noen komparativ statistikk over antallet av fiksionsøkonomiske tabber i Aftenposten og Arbeiderbladet. Men jeg må uten videre medgi at slike tabber dessverre kan forekomme i Arbeiderbladet. Nettopp i dag (2. nov.) så jeg f. eks. et velutviklet eksemplar der på første side. Under overskriften «Krigens kostnader skal betales» ble det opplyst at en del skattemidler nå ville bli brukt til avbetalning på tyskerkontoen i Norges Bank. Hverken for Dem eller Stimulators faste leserer er det nødvendig å forklare det fiksionsøkonomiske i dette resonnementet. Men for det tilfelle at noen andre (f. eks. noen av dem i Oslo-redaksjonen av Morgenbladet som steller med økonomiske utredninger) skulle få tak i dette nummeret av Stimulator, bør det kanskje opplyses at jeg ved å trekke fram denne tabben hverken har argumentert pro eller contra en sterkere inndragning av kjøpekraft i den aktuelle situasjon. Det ville ikke være riktig å snakke om fiksionsøkonomiske tabber i Arbeiderbladet uten samtidig å framheve at de økonomiske utredningene der som skriver seg direkte fra bladets økonomiske medarbeider Ole David Koht-Norbye alltid er kjemisk fri for slike tabber.¹⁾

Dessverre er det også riktig som De sier at noen av Arbeiderpartiets politikere leilighetsvis beveger seg i fiksionsøkonomiske tankebaner.

Behøver jeg å si at disse refleksjoner over fiksionsøkonomisk tenking ikke tar sikte på statsråd Brofoss? Bildet blir skjevt hvis en ikke samtidig tar med han og hans innsats. Jeg gad se hvorledes det skulle kunne gå an å stampa opp av jorden i vårt land — uansett parti — en «økonomiminister» som tilnærmedesvis ville kunne måle seg med ham når det gjelder prisipielige gjennomtenkinger, faktisk kunnskap om norsk økonomi og sosial innstilling. Det er vel heller ingen

1) Etter at ovenstående var skrevet er det kommet en redaksjonsartikkel i Arbeiderbladet (8. 11. 1948) som må nevnes i denne forbindelse. Den heter «Spøkelset i Norges Bank» og er noe av det klareste og beste jeg har sett i retning av å skjære igjennom fiksionsøkonomisk snakk.

tilfeldighet at flere framtredende — meget framtredende — utenlandske økonomer som har besøkt Oslo i den senere tid og på stedet har fått føeling med Brofoss og hans medarbeidere klart har uttrykt at de er imponert over den saklige tyngde som denne gruppen representerer. «The best group of economists in Europe» sa en av dem fornøylig. Med kledelig beskjedenhet på landets vegne får vi kanskje gi en viss prosent rabatt på denne uttalesen, men likevel er det hyggelig å høre slikt. Og det er av de ting som bør nevnes når en først skal veie hvorledes den økonomiske sakkunnskap er fordelt på de forskjellige partier i Norge i dag.

Det er imidlertid ikke nok å ha en gruppe eller noen enkelte grupper som representerer den økonomiske sakkunnskap. Jeg vil aldri bli trett av å gjenta at hele folket må komme med i det økonomiske oppbyggingsarbeidet hvis det skal lykkes oss å bevare landet vårt i den form for politisk demokrati som De og jeg er alle de andre som befinner seg et sted i skalaen mellom Aftenposten og Arbeiderbladet er enig om at vi vil ha.

Med hilsen

Ragnar Frisch.

Pedagogisk økonomikk.

Ved beregningen av premien for en sådan forsikring må det være berettiget å regne med at den del av den konjunkturmessige arbeidsløshet som er avleddet av den primære arbeidsløshet i investeringen, vil forsvinne i og med den primære (som den gjør under oppgang), og at man derfor — når arbeidslønnen holdes oppe gjennom forsikring og den offentlige virksomhet kun behøver å regne med den gjennomsnittlige arbeidsløshet i investeringen (altså den primære) — i tilfelle denne konjunkturpolitikk gjennomføres isolert i et enkelt land — også med tillegg for arbeidsløshet i eksportindustrien og skipsfarten.

Professor dr. Kr. Schønheyder
i «Konjekturene».

Ord for dagen.

En alt for stor del av den seneste tidens «matematiske» økonomi er det rene sammensurium, like ineksakt som de premissene som den er bygget opp på, og som gjør det mulig for forfatterne i et virvar av pretensiøse og overflødige symbolske betegnelser å tape av sikte den virkelige verdens kompliserte forhold og gjensidige samband.

Keynes, General Theory p. 298.

Keilhau har sagt — — —

I virkeligheten var liberalismen et planøkonomisk system på samme måten som merkantilismen og sosialismen.

Sosiologisk eller usosiologisk sosiologi?*)

Av Universitetsstipendiat Vilhelm Aubert.

Hver ny tilvekst til vår sosiologiske litteratur har krav på oppmerksomhet. Og desto mer når det dreier seg om et skrift som er blitt pensum ved Universitetet. Professor Sindings forelesningshefter bør bli debattert og kommentert, ikke bare ukritisk slukt av eksamenskandidatene. De gir høve til mange funderinger om sosiologien som vitenskap og især om dens framtid i Norge.

Det er nesten uunngåelig at de første sosiologene ble folk som opprinnelig utdannet seg i et annet fag. På det punktet er professor Sinding i bås med nesten alle de andre viderekomne sosiologi-interesserte her hjemme. De kommer fra så forskjellige områder som filosofi, teologi, filologi, jus og andre fag. Sosialøkonomien ligger kanskje aller best an som bakgrunn for en sosiolog, i mangel av noe som helt dekker hans interesser. Det statistiske og matematiske i økonomien er med hell tatt med over i sosiologien. Bruken av spørreskjemaer for å samle inn økonomiske data gir en pekepinn også for dem som vil drive sosiologi. Og økonomisk teori må gi en temmelig enestående trening i abstrakt teknung om sosiale sammenheng. Professor Sinding er altså i besittelse av vesentlige verktøy når han begir seg inn i sosiologiens laboratorium.

Hva kommer det så av at «Menneskene i samfunn» bærer så lite preg av dette verktøyet? Svaret henger trolig sammen med forelesningenes undertittel: «En usosiologisk sosiologi». Den skal vel antyde en prinsipiell stilling til sosiologien som vitenskap. Om den dessuten uttrykker personlig beskjedenhet eller tvert imot, en meget ubeskjeden avfeiing av dem som åpent bekjenner seg som sosiologer, er ikke godt å si. I alle tilfelle befester den sosiologiens særstilling ved Universitetet. Ingen ville falle på å holde forelesninger om ufysisk fysikk eller ujuridisk jus. Når det juridiske fakultet har vedtatt at studentene skal ha usosiologisk sosiologi som pensum, skyldes det naturligvis mangelen på vitenskapelig tradisjon på området.

I hvilken forstand er «Menneskene i samfunn» usosiologisk? Problemene som professor Sinding behandler er ikke særlig forskjellige fra dem en finner i mange andre lærebøker i sosiologi, særlig litt eldre lærebøker. I emnet for forelesningene ligger det usosiologiske ikke. Det stikker heller i teknikken og teorien.

Sosiologene har utviklet en rekke spesielle teknikker for innhøsting av data om menneskers atferd og holdning i sosiale

*) Noen bemerkninger omkring professor Sindings forelesningshefter «Menneskene i samfunn» I og II.

situasjoner. Den enkleste — og for den saks skyld minst interessante — er meningsmålinger etter Gallupmønsteret. Men fra de simple overflateintervjuene går det en utviklingslinje mot mer indirekte, mer sentrale observasjonsmetoder.

Konstruksjon av skalaer var et av de første trekkene i den utviklingen. Ved hjelp av skalaer unngår en at enkelte tilfeldige svar blir stående som representative for forsøkspersonenes mening. Hver enkel mening blir vurdert i forhold til alle de andre meningene som forsøkspersonen har om vedkommende emne. Skalakonstruksjonen tok til med Thurstones arbeid i Chicago i tjueårene. Senere kom Likerts metoder, for å nevne et av de mest innflytelsesrike blant alle forsøkene på å forbedre Thurstons skalaer. I dag er det Guttmanns og Lazarsfelds skalaer som samler mest interesse.

Kvalitative intervjuer er en annen linje i retning av dypere forståelse. Det er intervjuer som varer temmelig lenge og hvor intervjuerne dirigerer spørsmålene nokså fritt omkring et sentralt tema, på grunnlag av forsøkspersonens reaksjoner. Påvirkningen fra psykoanalytisk spørreteknikk er tydelig. Kvalitative intervjuer fordrer meget av intervjueren, og matematisk bearbeiding av resultatene er vanskelig, ofte umulig. Men de kan bringe opp interessante hypoteser som så kan bli prøvd nærmere på annet vis.

Direkte observasjon av grupper, uten bruk av spørreskjemaer eller intervjuer, kom som et vesentlig teknisk framsteg med tysk-amerikaneren Kurt Lewin. Han og hans elever har gjort banebrytende arbeid i studiet av individers atferd i smågrupper («ansikt til ansikt»). Lewins og Lippits eksperiment med demokratiske og autoritære gruppeatmosfærer åpnet helt nytt land for sosiologisk teknikk. Dessuten skjedde det uvanlige at Lewin samtidig hadde en teori. Han hadde et sett av begreper som sto i et relativt veldefinert forhold til hverandre, og som dekket en stor mengde forskjellige situasjoner, eksperimentelle og andre.

Denne utviklingslinjen av sosiologisk teknikk har ikke etterlatt seg noen spor i «Menneskene i samfunn», og det jeg har streifet borti her er naturligvis bare noen småplukk. En slik mangel skyldes nok en prinsipielt begrunnet skepsis overfor sosiologisk metode slik den har utviklet seg i Sambandsstatene. Mistilliten har fått enkelte uttrykk i «Menneskene i samfunn», og ellers har professor Sinding ofte tatt til orde mot amerikanernes framgangsmåter.

Det stadiet hvor prinsippdiskusjonen for og imot sosiologiske målinger har noen større vitenskapelig interesse er etter min mening for lengst passert. Derimot hører konkret, velinformert kritikk av spesielle metoder stadig til de mest verdifulle innslagene i utviklingen av sosiologien. Jeg tror f. eks. at mange

vil se den positive verdien i de angrep forskere som David Krech (foreleser i Oslo neste høstsemester) har rettet mot ortodokse meningsmålere. Hvis professor Sinding får tid til å fortsette med usosiologiske syuler, ville det være et meget kjærkomment bidrag om han ville sette fram kritikken av moderne sosiologisk teknikk i systematisk form. Siden denne kritikken spiller en betydelig rolle for hans oppfatning av sosiologien, bør studentene også få vite litt mer om forutsetningene for den.

Sosiologien har stått nokså svak teoretisk. Selv forskere som har gjort en livslang innsats på dette feltet kommer ofte til kort når det gjelder å sette iakttagelsene inn i en teoretisk ramme. Her kunne en nesten ønske et «usosiologisk» verk, slik som f. eks. Krechs og Crutchfields «Theory and Problems of Social Psychology». Den handler nettopp om menneskene i samfunn og på en slik måte at noen få forklaringsprinsipper skinner gjennom i alle sosiale situasjoner. Det kan en ikke si om professor Sindings forelesningshefter. Hvis jeg skal komme med en innvending på Sindings egne premisser (tror jeg), er det mangelen på teoretisk sammenheng i behandlingen av de ymse emner som må nevnes. Det går ingen rød tråd gjennom alle de skarpe og insiterende enkeltiakttagelsene som heftene vrimer av. Og noen av de forsøkene som blir gjort på å framstille generelle prinsipper, f. eks. i kapitlet om sosialpsykologi er riktig uheldige. Det er gjort så meget glimrende arbeid av læringspsykologer i de siste 20—30 år at en framstilling som bygger på Pavlov og hans samtidige må virke uinteressant i dag.

Betydningen av teoridannelsen er åpenbar innen sosialøkonomien. De fleste er også klar over at det er en sjanse en tar når en stiller opp en teoretisk modell. Relasjonene kan hvile på for skrupelig materiale, eller de underforståtte forutsetninger kan vise seg ikke å holde stikk. Slike «feil» vil da forplante seg gjennom hele systemet. Naturligvis er det ennå mer hasardiøst av sosiologene å prøve å stille opp generelle prinsipper på det nåværende stadium. Men hvis vi ikke skal drukne i et virvar av sammenhengende iakttagelser, må en ta sjansen på å bygge opp teorier også på det feltet. For øvrig kan det godt være at det i framtida heller vil gro fram teorier som hverken er rent økonomiske, sosiologiske eller psykologiske, men som rommer elementer fra alle feltene.

Det er interessant å se hvordan selv hardkokte amerikanske «fact-finders» nå om dagen pusler ganske meget med teori. De gamle europeiske samfunnsteoretikerne Marx, Weber og Durkheim er tatt opp til fornøyet granskning, samtidig med at psykologisk teori finner vegen inn på det sosiale området. Naturligvis dreier det seg ikke om noen fullstendig akseptering av de gamle teoretikerne. Det vesentlige er den gene-

relle impulsen de gir i retning av å utforme prinsipper som binder sammen store mengder av sosiale fakta.

Mangelen på teoretisk sammenheng har uheldige pedagogiske virkninger som viser seg blant studenter som legger opp «Menneskene i samfunn». I eksamensbesvarelsene i fjor høst var det uhyggelig å se de meget hyppige slaviske reproduksjoner av løsrevne standpunkter fra Sindings hefter. Istedentfor å gi studentene metoder og teoretiske synspunkter som kan hjelpe dem i deres egentlige fagproblemer, i dette tilfelle med juridiske problemer, gir de en del løsrevne konklusjoner om mange ting.

Hvis sosiologien i framtida skal ha noen funksjon ved det juridiske fakultet må den bidra til å kvalifisere studentene til det yrket de får. Det er heller ikke tvil om at det er en rekke stillinger som økonomer og jurister bekler i dag, hvor kunnskaper i sosiologi og sosialpsykologi er påkrevd. Betydningen av disse tingene for straffedommere og jurister som har med fengselsvesenet å gjøre er innlysende. Professor Andenæs slo til lyd for reformer på det området av undervisningen for mange år siden. Behovet er ikke mindre blant jurister som har med forberedelse av lovgivning å gjøre. Når det gjelder økonomene er behovet for sosiologisk og sosialpsykologisk innsikt kanskje størst blant dem som steller med arbeidskraftsproblemer. Industrisosilogien har meget å by på for dem. De som får med offentlig statistikk å gjøre vil ha mye å lære av sosiologien når det gjelder spørreteknikk. I det lange løp vil nok de økonomene som deltar i utarbeidelsen av økonomiske langtidsplaner bli avhengige av sosiologiske metoder, bl. a. i kalkulasjonen av folks reaksjoner på ymse dirigerings tiltak eller konsekvenser av slike.

Med andre ord: det praktiske behov for sosiologisk utdannelse er tilstede og faget eksisterer. Spørsmålet er hvordan en kan fylle det med et slikt innhold som svarer til behovet. Det er et vanskelig pedagogisk problem fordi de forskjellige yrkene krever kjennskap til så ulike typer sosiologisk materiale. Hvis alle skal få del i alt, vil det helt sprengje rammen for sosiologien i økonomenes og juristenes studium. En heldig løsning krever først og fremst at det kommende sosiologiske institutt får albuerom og en rekruttering som gjør det mulig å utvikle en spesialisering som svarer til yrkenes behov. Når vi er kommet dit, vil vi ha forelesere og instruksjonshefter som kan gi økonomene og juristene noe av det de virkelig trenger. En løsning forutsetter nye pensumvedtak, men ved det juridiske fakultet skulle hverken store bevilgninger eller organisatoriske reformer være strengt nødvendige i første omgang.

På lengere sikt er stillingen en annen. Da kan det nok være at samfunnets behov ville bli bedre tilgodesett ved opprettelsen av et *samfunnsvitenskapelig fakultet* hvor fag som øko-

nomi, statsvitenskap, sosiologi, antropologi og psykologi naturlig hører hjemme. En slik nydannelse vil oppmuntre til friere fagkombinasjoner enn de som i dag er mulige. Og disse fagkombinasjonene vil sannsynligvis svare bedre til de krav som stilles i en rekke viktige yrker. Jeg tror tiden er inne til et detaljert studium av argumenter for og imot et fakultet for samfunnsvitenskap, og av de tiltak som er nødvendige for å få det opprettet.

Colbjørnsen kontra Keynes.

Merkelig nok var det få av de delegerte som til å begynne med forsto farene ved gullklausul. Påfallende var det også at føreren for den moderne sosialøkonomiske pengeteori, Lord Keynes, i ordskiftet avslørte seg som en varm tilhenger av gullklausulen. Den norske delegasjon, som under behandlingen av forslaget om Banken hadde finansråd Colbjørnsen til hoveddelegert, kom imidlertid gang på gang tilbake til spørsmålet, og til slutt vant det norske standpunkt seier.

Wilhelm Keilhau i «*Den nye internasjonale pengeordning*» s. 120.

Full sysselsetting.

I en fjellbygd fikk sjefdirektør Rygg på en fottur ord for å være en utmerket oksegjetter, som kan mestre selv de største av disse dyrene; hvorfor utnytter en ikke disse evnene ved å la ham passe okser ved siden av å lede Norges Bank?

Thomas Sinding (1944) i *Norsk Korrespondanceskoles 1. brev i sos.øk.*

Zologisk økonomikk.

En kan sette en gås i en kasse og tvangsføre den med korn, men ikke næringslivet med sedler.

Thomas Sinding i *Norsk Korrespondanceskoles 8. brev i sos.øk.*

Finans-filosofi.

Det kan tilsynelatende være en trøstefull tanke at man betaler skatt for en samfunnsnytte. Denne betraktningssmåte er imidlertid helt uholdbar fordi det jo i stor utstrekning nettopp gjelder at samfunnet skal yte sine tjenester vederlagsfritt, og samfunnsforanstaltningene ville tape sin samfunnsnyttige karakter hvis der skulle betales vederlag.

Prof. Dr. Kr. Schønheyder.

Teorioppgave 2. avd. Høsten 1948.

Karakter 2,05.

En ofte brukt makroøkonomisk teori type er den som i det vesentlige er bygd opp omkring følgende tre realsjoner: En *forbruksrelasjon* som beskriver hvorledes forbrukerne fordeler sin inntekt mellom oppsparing og forbruk ved forskjellige høyder av inntekten, en *produktivitetsrelasjon* som beskriver hvorledes forventningen om utbytte forandrer seg med størrelsen av den investering det er tale om, og en *likvidetsrelasjon* som viser hvor stor likviditet publikum ønsker å sitte med ved forskjellige høyder av den herskende rentefot.

Påvis i hvilke henseender denne teorien gir et utilfredsstillende utgangspunkt for drøftingen av de økonomiske problemer i Norge i dag og gi eksempler på teoretiske betraktninger som i denne forbindelse trengs til å utfylle den forenede teori.

Disposition av besvarelsen.

- I Symbolforklaring.
- II Modellen som betraktes.
- III En kort drøfting av relasjonenes gyldighet i sin alminnelighet.
- IV En spesiell drøfting av modellens anvendelighet ved betraktninger av den økonomiske situasjon i Norge i dag.
- V Enkelte forsøk på å utfylle modellen.

I Symbolforklaring.

B - importoverskudd av varer og tjenester (verditall).

C - konsum (så vel offentlig som privat i verditall).

I - investering målt i realstørrelser.

K - realkapital.

M - pengemengde.

N - arbeidskraft.

P - «prisnivå».

r - pengerente.

R - nasjonalinntekt målt i verditall.

w - arbeidslønn målt i verditall.

X - nasjonalprodukt i mengdetall.

α - myndighetenes styringstiltak overfor konsumet.

β - myndighetenes styringstiltak overfor investering.

ϱ - produktivitetsrente.

Symbol med prikk over betegner størrelsens tilvekst m. h. p.

tiden, f. eks. $\dot{K} = \frac{dK}{dt}$

I^o - ønsket investering.

I_{bj} - realinvestering når en åpen sektor betraktes.

II Modellen som betraktes.

Den teori type som er nevnt i oppgaven er (vesentlig på grunnlag av Keynes arbeid) ofte blitt brukt til å belyse forholdene i 1930-årene. Jeg skal forsøke, i all korthet, å beskrive den modellen som da gjerne betraktes.

Forbruket tas som en funksjon av inntekten.

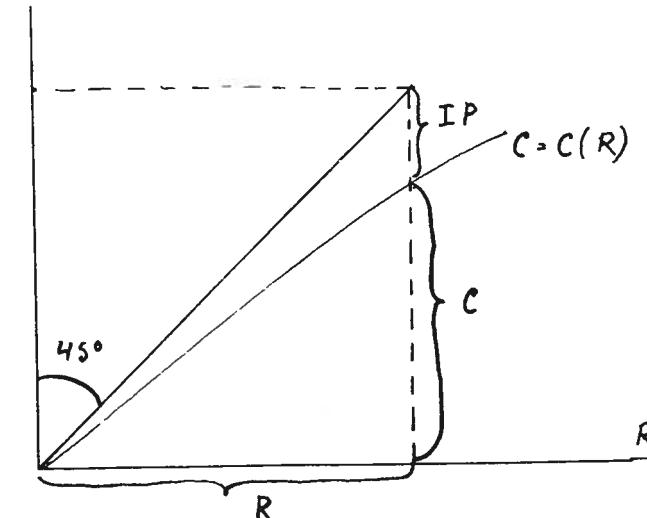
$$(1) C = C(R)$$

Desuten har vi økosirklikningen:

$$(2) R = C + IP$$

Disse to relasjonene kan illustreres ved følgende diagram:

I og C (og dermed også R)

Vi har her, om vi betrakter IP som en størrelse, tre ukjente og to relasjoner, altså en frihetsgrad. Om vi derfor fastlegger en av størrelsene er de to andre også gitt. Det vanlige har da vært betrakte IP som den uavhengige variable, og la R og C bli en funksjon av investeringen.

Investeringens størrelse betraktes i denne teori type igjen som bestemt av to andre relasjoner, en produktivitetsrelasjon som viser hvorledes avkastningen av investert kapital varierer med investeringens størrelse, og en som viser hvorledes penge renten avhenger av likviditetsmengden.

Produktivitetsrelasjonen kan skrives:

$$(3) \varrho = \varrho(I)$$

På tilsvarende måte kan likviditetsrelasjonen skrives:

$$(4) r = r(M)$$

ϱ blir gjerne framstilt som en størrelse som minsker med stigningen I, og r som en synkende funksjon av M.

Så lenge produktivitetsrenten ligger høyere enn pengeren-ten, gir dette bedriftsherrene et moment til å øke investeringen, men etter hvert som de øker denne, vil produktivitetsrenten synke. Teorien går ut fra at de fortsetter å investere helt til produktivitetsrenten har nådd samme størrelse som pengeren-ten. Vi kan altså sette:

$$(5) \varrho = r.$$

Denne teori-type tar (i hvert fall i denne forbindelsen) ikke i betrakting forandringene i prisnivået, noe som ikke var så rent ille når den bruktes til å analysere forholdene i 1930-årene, og vi setter:

$$(6) P = \text{gitt}.$$

(Ved dette behøver vi ikke lenger huske på den lille forenklingen vi tidligere gjorde ved å betrakte IP som en størrelse). I systemet har vi nå 6 relasjoner, men 7 variable (R, C, I, P, ϱ , r og M), og altså en frihetsgrad. Om vi imidlertid betrakter M som gitt, f. eks. ved seddelbankens politikk, så er systemet bestemt. Vi kan da f. eks. si at når M er bestemt, så må også r være det ifølge (4), og med (5) er det da gitt til hvilket nivå produktivitetsrenten vil bli presset ned (eventuelt stige). Dermed er I også bestemt etter (3) og ved (1) og (2) er også R og C gitt.

III. En kort drøfting av relasjonenes gyldighet i sin alminnelighet.

Jeg skal så i korthet drøfte hvorvidt de enkelte relasjonene i den modellen som er satt opp (og som jeg tror dekker i hvert fall det vesentlige i Keynes' teori, og også meget som er blitt skrevet på grunnlag av denne) står i godt samsvar med forholdene slik de arter seg i virkeligheten.

ad (1) $C = C(R)$. At det hersker en slik funksjonssammeheng kan det neppe være tvil om. Men det er også andre størrelser som kan spille en rolle, f. eks. K, andre framhever at r må tas med som en selvstendig variabel. Men alt i alt sier nok (1) det vesentligste.

ad (2) $R = C + IP$. Denne økosirkrelasjonen er selvsagt riktig, men for enkelte formål kan det være gunstig å splitte opp investeringen i investeringen hjemme og et eventuelt eksportoverskudd, altså betrakte en åpen sektor. Dette vil jeg komme nærmere inn på under IV og V.

ad (3) $\varrho = \varrho(I)$. Det kan være et spørsmål om det er

gunstig å betrakte bare etterspørsel etter «investering» (som blir et resultat av denne relasjonen, jfr. det som er sagt sist i II). Det bedriftsherrene etterspør ikke «investering», men kapital i sin alminnelighet. Vi ville i så fall komme til en noe mer generell relasjon, noe jeg skal forsøke å gjøre nærmere rede for. Vi kan sette opp følgende produktfunksjon:

$$(a) X = \Phi(K, N)$$

Går vi ut fra at bedriftsherrene vil forsøke å maksimere sitt overskudd $PX - Nw - rKP$, får vi sammen med (a):

$$(b) \frac{\delta \Phi(K, N)}{\delta N} = \frac{w}{P} \quad \text{og} \quad (c) \frac{\delta \Phi(K, N)}{\delta K} = r$$

av (b) og (c) får vi

$$K = K(w, r, P) \quad \text{og altså}$$

$$\dot{K} (= I) = K^*(P, w, r, \dot{w}, \dot{r}, \dot{P}).$$

Som vi ser er det altså en sterk forenkling av problemet å betrakte I bare som en funksjon av ϱ (= r).

ad (4) $r = r(M)$. På samme måte som det er for snevert bare å si at I en en funksjon av r, er det ganske sikkert for snevert å betrakte r bare som en funksjon av M, særlig kunne det her kanskje være grunn til å ta med forandringshastigheten i priser og lønninger (som vil spille en rolle for vurderingen av pengenes forventede framtidige kjøpekraft).

Resultatet av disse drøftelsene av relasjonene i modellen har vært at det er flere faktorer enn de som er tatt med i relasjonene som kan spille en rolle (og i virkeligheten er det selvsagt ennå mange flere enn dem jeg har nevnt i tillegg. Kanskje kan en si at alle størrelser i det økonomiske, sosiale og politiske liv kan ha betydning). Om de størrelsene som er valgt i modellen er de som har størst betydning, kan en bare avgjøre med sikkerhet ved å forsøke å trekke sluttninger fra historiske kjensgjerninger (f. eks. ved hjelp av statistisk-økonomiske målinger).

IV. En spesiell drøfting av modellens anvendelighet ved betrakting av den økonomiske situasjon i Norge i dag.

Som nevnt under II betrakter denne teori-type ofte ikke forandringer i prisnivået, noe som ikke interesserte vesentlig i 30-årene. Ved at P er fastlagt må alle verdistørrelser variere proporsjonalt med de tilsvarende realstørrelser. R er således lik XP , og med P bestemt kan R bare økes ved at X øker proporsjonalt. (Forholdet er tilsvarende for C's vedkommende). Men nasjonalproduktet kan bare nå en viss maksimumsstørrelse som vesentlig avhenger av den kapital og arbeidskraft som kan settes inn i produksjonen. Setter vi på betingelsen at R (eller altså X) har en viss maksimumsstørrelse, får vi:

$$R \leq R^{\text{maks}}$$

som kan gjøre systemet overbestemt (behøver ikke gjøre det). Systemet vil da «sprekke», en eller annen av relasjonene må gi etter. Naturligst vil det da kanskje være å si at det er $P =$ konstant som er den minst realistiske under disse forholdene. En slik situasjon kan f. eks. oppstå ved at M er meget stor og følgelig r liten. Den ønskede I vil bli tilsvarende stor og den R som skulle svare til denne investering kunne lett komme til å bli så stor at den (med fast P) ville overstige R^{maks} . (Uttrykkene «stor» og «liten» i det foregående er upresise, men de skulle likevel kunne beskrive tankegangen). Dette skulle omtrent tilsvare den situasjon vi har i Norge i dag.

Grunnen til at R (eller bedre X) har en maksimal størrelse, er som nevnt at det hersker knapphet på de to produksjonsfaktorene K og N . Det er da selvsagt en svakhet ved modellen at disse to avgjørende størrelsene ikke betraktes særskilt. Skulle en «forbedret» modellen, ville det derfor først og fremst være om å gjøre å få med disse størrelser.

Om R i modellen skulle måtte få en slik størrelse (f. eks. p. g. a. «stor» M) at den oversteg R^{maks} , måtte, som jeg nevnte, systemet «sprekke». Jeg nevnte som en mulighet at relasjonen $P = \text{konst}$. måtte gi etter. Men ser vi på dagens situasjon i Norge, finner vi at dette ikke har vært tilfelle. Prisnivået har vært meget stabilt, situasjonen «mestres» ved andre midler. Dels gjøres dette ved at en forsøker å minske I ved å få et stort importoverskudd. Sammenhengen her er at den investering som er avhengig av r ($= \varrho$) er hjemmeinvestering, men går vi over til å betrakte en åpen sektor, kan denne investering kompenseres ved importoverskudd, slik at I derved minsker tilsvarende ($IP = I_{hj}P - B$).

Men viktigere i dagens situasjon er at myndighetene ved hjelp av styringstiltak skaffer seg «flere variable å operere med». Særlig aktuelle er her kvantitative restriksjoner på C og I . Skal en gjøre teorien mer realistisk må en derfor minst ta med de variable som er nevnt her i tillegg. Jeg skal så til slutt i avsnitt V forsøke å stille opp en modell hvor disse variable tas med.

V Enkelte forsøk på å utfylle modellen.

(De tallene jeg setter på relasjonene under dette romertall har ingen forbindelse med den tidligere nummerering av relasjonene).

Først bør vi forsøke å få med importoverskuddet. Vi forandrer da II (2) til

$$(1) R = C + PI_{hj} - B.$$

Om vi ville forandre figuren under II, så den tilsvarte (1), ville vi nå langs den horisontale akse få $R + B$, og PI måtte erstattes med PI_{hj} .

Videre tror jeg det kunne være gunstig å operere med følgende relasjoner:

$$(2) C = C (R, \alpha)$$

$$(3) R = PX$$

$$(4) X = X (N, K)$$

$$(5) \varrho = \frac{\delta X (N, K)}{\delta K}$$

$$(6) I_{hj}^\sigma = I_{hj}^\sigma (\varrho - r)$$

(6) sier at den investering som bedriftsherrene ønsker å foreta er en funksjon av differansen mellom produktivitetsrente og pengerente. Men myndighetene forsøker å begrense investeringen ved kvantitative restriksjoner, slik at vi får den aktuelle investering:

$$(7) I_{hj} = I_{hj} \left(I_{hj}^\sigma, \beta \right)$$

$$(8) I_{hj} = \dot{K} = \frac{dK}{dt}$$

$$(9) \frac{\delta X (K, N)}{\delta N} = \frac{w}{P} \quad (\text{forklart under III})$$

$$(10) N = N \left(\frac{w}{P} \right) \text{ tilbud av arbeidskraft}$$

(11) $r = r (M)$ (Som nevnt under III kan det her kanskje tas med flere enn M som uavhengige variabler)

(12) M gitt ved seddelbankpolitikk

(13) B autonomt bestemt

(14) α autonomt bestemt

(15) β autonomt bestemt.

Vi har her 15 relasjoner mellom 15 variable $R, C, P, I_{hj}, I_{hj}^\sigma, B, \alpha, X, N, K, \varrho, r, M, \beta, w$. Systemet er dermed determinert.

Jeg tror at en ut fra denne modellen vil ha lettere for å drøfte de økonomiske problemer i Norge i dag enn ved hjelp av den vanlige modellen i «Keynesk» stil.

Økonomisk lyrikk eller lyrisk panegyrikk.

Skrifta er lita, stillinga stor,
første finansmann på Norigs jord.
Ein fjelltur høver eingong iblant
for chefdirektøren i Norigs Bank.

Nicolai Rygg i «Minner fra fjellet», (Den norske Turistforenings årbok 1948, s. 61).

...there is nothing more tragic than an economist floundering in the field of economic policy because his theory is confused.

Lawrence R. Klein.

...jag börjar tro att nationalekonomin är ett naturenligt arbetsområde för kvinnan, det är så uppfyllt af detaljer, så att en man kan bli tokig...
Gustav Cassel.

Inte finns det mycket vetenskap inom nationalekonomin och inte blir det mer därför att man belämrar litteraturen med matematiska formler. — Det är matematisk skolad tänkande, icke matematik som behöfs för att tränga djupt in i de ekonomiska frågorna. Men det är som bekant två skilda saker.
Gustav Cassel.

Vi har da litt sosialøkonomisk litt-ratur vi også.

OLAF NORLIS BOKHANDEL

Universitetsgt. 24 . Oslo

Telefoner: 410939 . 413101 . 330304

Sosialvitenskapenes konstitusjonsprosess.

I et brev av 29. juni 1948 til professor Frisch og i en rapport til Fondet for Dansk-Norsk Samarbeid ved admiralinde, i ru Hammerich, skriver den danske økonom cand. oecon. *Poul Nørregaard Rasmussen* litt om det arbeid han har utført og de inntrykk han har fått under et 10 måneders opphold ved Universitetets Socialøkonomiske Institutt i Oslo. Hans kommentarer gir et glimt inn i et vidtrekkende metodespørsmål og gir også en morsom karakteristikk av arbeidsatmosfæren ved Instituttet. Vi tror derfor at et utdrag vil interessere «Stimulators» leserne. Han skriver bl. a.:

«Det har været intet mindre end en oplevelse — i begyndelsen af og til chokerende, altid belærende. Jeg kom hertil som en udpræget, principiel empiriker, som imidlertid aldrig havde haft lejlighed til at se virkelig kvantitativ socialvidenskab. Jeg rejser hjem styrket i min tro på de naturvidenskabelige princippers gennemslagskraft også i socialvidenskaberne. Kun beklager jeg, at jeg selv har så få og små forudsætninger for at yde et bidrag. Om jeg end fortsatt meget energisk vil prøve at råde bod herpå, har jeg svært ved at tro på et virkelig gunstigt resultat. Det får nu være. I alle tilfælde er det forhåbentlig forhindret, at jeg besudler videnskaben med den så sorgelig kendte strøm af letfærdige, upræcise gætninger — og selv om det er et negativt resultat, er det dog et resultat. En grundskade ved socialvidenskaberne er uden tvivl, at det ifølge den herskende tradition er for let at være socialøkonom. Ingen forventer, at en mand — medmindre han er et geni — skal kunne blive en god videnskabsmand i teoretisk fysik i løbet af 6–7 år. Men det forventer man af en økonom. Med urette. En fysiker af format bruger måske hele sit liv til studium af et detailproblem og får måske «kun» en samlet produktion på 500 sider. En økonom derimod skriver og skriver om dette og hint. Og tilmed er det næsten umuligt at «fange» ham, fiori det hele i reglen er så valent og upræcist, at det kan betyde alt — og som følge deraf er uden videnskabelig værdi. Det er alt for let at slå sig op som økonom. Denne situation var også til stede i naturvidenskaberne på Galilei's tid. Jeg tror det betyder, at socialvidenskaberne først nu er ved at konstituere sig som videnskab.

Det er denne «konstitutionsproses», jeg har fået lejlighed til at se glimt af.

Mere konkret delte mit arbejde sig groft taget i fire dele:
1. Intens læsning af økonomisk teori og økonometriske undersøgelser, matematik og statistik. 2. Diskussioner med kolleger

her i Norge. 3. Deltagelse i forelæsninger og seminarer. 4. Forsøg på selv at arbejde videre med problemerne.

ad. 1. Det kan bemærkes, at jeg havde stor fordel af den lette adgang til professor Frisch's omfattende særtryksarkiv i hvilket et flertal af de vigtigste nyere økonomiske afhandlinger var at finde. Ligeledes nød jeg godt af Universitetsbiblioteket og — ganske særlig — Statistisk sentralbyrås store bogsamling og tidsskriftssamling. Det vil naturligvis føre for vidt at gå i detailler og opregne de læste eller blot de vigtigste af de læste afhandlinger. Hovedsageligt har det været ren teori — først og fremmest moderne makroteori. I enkelte tilfælde er jeg blevet ført ind på at studere faktiske norske økonomiske forhold. For at nævne et eksempel faldt det mig naturligt, da jeg satte mig ind i det såkaldte økosirk-system, at arbejde lidt med de udsendte publikationer om det norske nationalbudget samt Statistisk sentralbyrås undersøgelser over nationalindkomsten i Norge.

ad. 2. Der findes omkring Instituttet et milieu, som jeg i høj grad nød godt af, særlig ved lange og udbyttetgivende diskussioner med Institutrets funktionærer og gæster. Foruden Institutrets leder — til hvem jeg aldrig forgæves henvendte mig — drejer det sig især om professor, dr. Haavelmo, cand. act. Erling Sverdrup, cand. oecon'erne Per Sivle Tveite, Rolf Pedersen, Bjørn Larsen og Erik Ribu. Desuden må det nævnes, at jeg var så heldig, at dr. Lawrence R. Klein opholdt sig som gæst ved Instituttet fra oktober 1947 og næsten til min afgang. Dr. Klein viste mig i denne periode megen venlighed og var mig behjælpelig ved at gennemdiskutere forskellige problemer med mig og iøvrigt vejlede mig f. ex. m. h. t. relevant litteratur. Af andre gæster, som betød direkte hjælp og inspiration for mit arbejde, kan nævnes Miss Shoul. Desuden kom jeg i kontakt med adskillige nordmænd, som også rent fagligt betød en berigelse for mig.

ad. 3. Jeg deltog i alle de seminarer og øvelser, som blev holdt for Institutrets associater. Blot som exemplar nævner jeg:

Seminarer af Ragnar Frisch om efterspørgselsteori m. m.
Seminarer af Klein om «econometrics and planning».

Seminarer af Sverdrup om statistiske estimeringsproblemer.
Seminarer af Haavelmo om estimeringsproblemer ved simultane systemer.

Seminarer af Selmer om matrix- og determinantregning.

Hertil kom en række mindre «seminarmøder». Desuden fulgte jeg professor Frisch's forelæsninger i tilknytning til Lange: «Price Flexibility and Employment» samt forelæsninger over det axiomatiske grundlag for økosirk-systemet. I foråret (1948) fulgte jeg professor Haavelmo's forelæsninger over makroteori.

ad. 4. Som før anført måtte mit arbejde først og fremmest blive af receptiv natur. I et vist omfang nådde jeg dog frem til «publikationsfærdige» resultater, nemlig følgende videnskabelige arbejder:

«Træk af overvæltningsslæren», Nationaløkonomisk Tidsskrift 1947, 5.—6. hefte.

«Kjeld Philip som historiker», Stimulator 1948, hefte 3.

«Noen merknader om iterert multiplikatoreffekt» (sammen med Ragnar Frisch), udsendt som stencil-memo fra Instituttet 28. 1. 48.

«Some remarks on the joint effects of simultaneous relations between economic variables», udsendt som stencil-memo, 10. 6. 1948.

Hertil kommer en række anmeldelser — enkelte ret indgående — af videnskabelige bøger i Nationaløkonomisk Tidsskrift og Stimulator. Mit stencil-memo af 10. 6. 1948 («Some remarks...») vil blive trykt som tidsskriftafhandling i løbet af efteråret.

Det kan desuden nævnes, at jeg har overvejet at offentliggøre en artikel i et dansk tidsskrift om de især af Haavelmo påviste statistiske konsekvenser af et simultant ligningssystem, hvilke idéer — som iøvrigt store dele af de ved Instituttet anerkendte principper — synes helt ukendte i Danmark. Endelig kan jeg tilføje, at det er min hensigt at forsøge at arbejde videre med de studier i makroteori, som begyndte med mit arbejde med multiplikatoreteorien og fortsattes ved mine arbejder med opstilling af makromodeller i form af simultane ligningssystemer.

Det kan måske under dette punkt også være på sin plads at nævne, at jeg i det forløbne år har givet fire seminarer ved associatmøder: et om multiplikatoreteori, et om overvæltningsslæren, et om makromodeller med henblik på en undersøgelse af indirekte skatters virkninger samt et om Zeuthen's teori for determinering af arbejdslønnen (forhandlingsteorien).

Det vil føre for vidt og — særlig — ligge udenfor min udtryksfærdighed at opregne mit udbytte af mødet med Nordmænd, Lysebu, Nordmarka, Telemarken og det øvrige Norge, jeg har set, Oslo's teatre, norsk litteratur o. s. v. — i. e. mødet med Norge. «Man må tie om det, som man ikke kan tale om —.»

Mellomhandelen — forbrukets fordøyelse?

Norsk Engroshandel. Utgitt til Norges Grossistforbunds 25 års jubileum 4. 10. 1948. Oslo 1948. 227 + CXV s.

Engroshandelens reduserte innflytelse i næringslivet og avtagende betydning som selvstendig funksjon, er i følge professor Eli Heckscher, et viktig karakteristikum i den økonomiske historie etter 1870-årene. Dette utsagn synes paradoxalt på bakgrunn av den statistiske kjennsgjerning at befolkningen i engroshandelen og engroshandelens omsetning stadig er steget. Forholdet er imidlertid det at engroshandelsinitiativet i stigende grad er flyttet over til produsentene selv, samtidig som mekaniseringen av handelsvirksomheten ikke har kunnet holde følge med industriens. De økte varemengder fra industrien som engroshandelen har fått å omsette, har krevet en relativt sterkere arbeidsanvendelse all den stund mekaniseringen og rasjonaliseringen er foregått i langsommere takt. Engroshandelsfunksjonen overtas samtidig mer og mer av industrien og detaljhandelen. Den selvstendige engroshandelen befinner seg således i den velkjente strategiske posisjon mellom to stoler.

I denne stillingen feirer norsk engroshandels hovedorganisasjon sitt jubileum. Med brask og bram. Festmøte i Universitetets Aula, jubileumsskrift, prisoppgave, pressekampanje m. m. Tilsynelatende er det intet i veien i hvert fall med Norges Grossistforbund, som vi vil gratulere med forestillingen.

Jubileumsskriftet fortjener noen kommentarer. Man har her forsøkt — for å sitere bokens forord — å få fram vitenskapelig betonet stoff om engroshandelen. Samtidig har man villet putte inn en fortegnelse over engroshandelens tillitsmenn med portretter, litt snakk om Norges Grossistforbund, en illustrert oversikt over bransjeforeningene og en redegjørelse for importutvalgene etter krigen. Det er i og for seg intet galt i det, men skulle det være nødvendig i denne boken å lage lapskaus av alle disse ulike bidragene. Mellom avsnittet av engroshandelens historie av M. Rimstad og professor Eilif W. Paulsons artikkel om engroshandelens funksjoner stikker det seg fram — helt umotivert — et polyfotogalleri av grossister og en katalog over bransjeforeningene fra Kunstgjødselsgrossisternes Landsforening til Parfymegrossistene forening. Denne merkverdige redigeringen er systematisk. Boken har ni avsnitt eller kapitler. Første kapitel omhandler engroshandelens historie, så følger seks kapitler bl. a. om Norges Grossistforbund, engroshandelens funksjoner og engroshandelens struktur, og så kommer kapitel åtte om

importhandelens historie (som vel er den viktigste delen av engroshandelens historie). Kap. 1 og kap. 8 er til overmål skrevet av to ulike forfattere, en filolog og en sosialøkonom. Denne absolute mangel på fasthet i oppbyggingen av skriften må redaksjonskomitéen fra Grossistforbundet svare for. Den er også ansvarlig for den eiendommelige dimensjonering av stoffet.

Jubileumsbokens vitenskapelig betonte stoff er vel følgende fire bidrag: (1) M. Rimstad: Norsk engroshandel i fortid og nåtid (2) Eilif W. Paulson: Handelens, spesielt engroshandelens funksjoner; (3) Sverre Fønstelien: Trekk av Norsk engroshandels struktur; og (4) Ø. Sundsbø: Vår import gjennom tidene. — Man kan spørre seg om disse sidene av engroshandelen er de som i første rekke trengte et vitenskapelig strøk; eller om den vitenskapelige primæroppgaven ville være å foreta en økonometrisk analyse av engroshandelen i dens relasjon til forbrukets fordøyning (eller billiggjøring). Det kan nå så være, de fire artiklene problemområde er også av interesse.

Første artikkel er skrevet av en filolog og omfatter 35 sider. Den har karakter av et resyme av kjent stoff i deskriptiv form uten en bred, selvstendig økonomisk vurdering eller originale studier. Den er imidlertid lettlest og velskrevet.

Annen artikkel er på 18 sider. Den består av en verbal oversikt over engroshandelens forskjellige funksjoner. Systematikken er grundig, à la Julius Hirsch. En slik fortegnelse kan naturligvis ikke si noen ting om hva engroshandelsfunksjonene faktisk betyr, nasjonaløkonomisk eller for forbruket, da måtte en supplere med kvantitativ-empiriske undersøkelser.

Tredje artikkel dekker 58 sider. Her støter en på en rekke interessante detaljopplysninger fra de representative statistiske undersøkelsene Grossistforbundet har foretatt blant sine medlemmer om kostnader, lageromlop, kredittid, fakturastørrelse o. l. Man savner imidlertid et helhetssyn i denne artikkelen, nemlig engroshandelens struktur i relasjon til «Forretningen Norge». Man leter således forgjeves etter så selv-sagte ting som engroshandelens andel av realkapitalen, og anslag over engroshandelens bidrag til nasjonalinntekten. Det blir isteden for mye prosentkjøring om den indre struktur. Det fører ikke fram hvis grossistene vil bli hørt av de økonomiske statsmyndigheter.

Importhandelens historie som er på 24 sider, er en svært interessant gjennomgåelse av det vi har av handelsstatistikk fra 1747 til i dag. Her finner en verdi-, mengde-, vareoppgaver m. m. og innførselens fordeling på landområder fra 1870 til 1947. Denne artikkel har blivende verdi.

Et sentralt problem hadde man gjerne sett mer inngående

behandlet, nemlig Norges Grossistforbunds praktiske og ideologiske stillingtagen til næringslivets regulering. Vi får høre nærmest en passant om foreningens arbeid for å få kontroll med nyetableringer, importkontroll, kamp mot illojal konkurranse, og det gode samarbeid med myndighetene etter krigen. Man har litt mistanke etter dette om at det er litt avstand mellom Norges Grossistforbunds liv og lære. «Farmand»s jubileumshilsen til Forbundet (i nr. 40, 1948, s. 12) inneholdt betegnende nok atskillig malurt nettop i forbindelse med denne side av virksomheten:

Farmand kan ut fra sitt prinsipielle syn ikke ubetinget gi sin tilslutning til alle de saker som er tatt opp. Bl. a. har nyetableringskontrollen som forbundet har gått inn for, bidratt til at det ble bygd opp unødig høye gjelder omkring bransjene. Unge forretningsfolk klager i hvert fall både sterkt og ofte over hvor vanskelig det er å få startet i enkelte bransjer. — — —

«Skal imidlertid de private organisasjoner — og det gjelder også Grossistforbundet — kunne styrke sin posisjon vis à vis staten, tror vi ikke man oppnår det ved å godta alt som staten foreslår, selv om det i øyeblikket bringer en tilsvarelende fordel i form av preferert stilling og mindre konkurranse.» — — —

«Vi håper og tror at det norske næringslivs menn vil vite å forsvere sine vitale interesser. De må ikke til fordel for femoren i dag selge retten til å eksistere i morgen.»

På bakgrunn av bokens framrakende utstyr og typografi kunne man fristes til å si at dette hadde fortjent en ennå bedre innmat.

Arnljot Strømme Svendsen.

LIVSFORSIKRINGSSELSKAPET

„SAMVIRKE”

tegner studieforsikring med liten
premie i 5 eller 10 år.

Selskapet tegner førvrig alle arter livs- og livrenteforsikringer m. m.

Avdelingskontor: Stavanger, Bergen, Trondheim Hovedkontor: Kirkegaten 4, Oslo

LITTERATUR

Adolf A. Berle and Gardiner C. Means: The Modern Corporation and Private Property. 396 s. MacMillan, New York 1947. \$ 4,00.

Dette er en grunnleggende bok i den amerikanske sosialvitenskapelige bokheimen. Den er trykt opp 14 ganger etter at den først kom ut i 1932, og tallrike forfattere har senere nyttet den som kilde av første klasse. Den er et resultat av et meget fruktbart samarbeid mellom en jurist (Berle) og en sosialøkonom (Means).

Forfatterne har villet analysere de store aksjeselskapenes — Big Business' — stadig større innflytelse i Sambandsstatenes næringsliv og de konsekvenser det har ført med seg for de enkelte grupper i samfunnet. Analysen er konsentrert om de 200 største ikke-finans-selskapene (non-financial corporations). I 1930 hadde disse 200 giganter nesten halvparten av Sambandsstatenes aksjeselskapskapital, 38 prosent av «total business wealth» og omlag $\frac{1}{5}$ av nasjonalformuen. Disse selskapene har vokst 2–3 ganger så raskt som alle andre aksjeselskaper, og veksthastigheten har vært økende. Dersom de skulle fortsette å vokse i samme takt som i de tjue årene mellom 1909 og 1929, ville de i 1950 kontrollere halvparten av nasjonalformuen og i 1970 ville de sluke opp «all industrial activity».

Samtidig som denne sentripetalkraft har drevet mer og mer kapital inn i noen få sentre, har en centrifugalkraft spredt eiendomsretten ut til stadig flere aksjonærer. Sambandsstatenes største aksjeselskap i 1930 — The American Telephone and Telegraph Company — hadde 12 tusen aksjeeiere i 1901 og 694 tusen i 1932.

Denne stadig stertere utvanning av eiendomsretten har ført til at aksjeeieren er blitt degradert til en ny sort obligasjons-eier. Han har mindre sikkerhet og kan gjøre seg håp om større utbytte, men han har ikke lenger noen innflytelse over det selskap han er medeier i. I bare 22 av de 200 selskapene var det en gruppe som eide mer enn 50 prosent av aksjene, og disse selskapene representerte bare 6 prosent av de 200's samlede kapital. 88 av selskapene ble derimot kontrollert av styrer som tilsammen hadde mindre enn 5 prosent av aksje-kapitalen. Disse 88 selskapene kontrollerte 58 prosent av de 200's samlede kapital. I de 200 selskapene var det omlag

2000 styremedlemmer (directors), men da en stor del av disse var passive, «the ultimate control of nearly half of industry was actually in the hands of a few hundred men». Styremedlemmene er altså i røynda blitt enevoldsherskere selv om de bare eier en mikroskopisk aksjepost. Og i utnevningen av nye styremedlemmer følger de stort sett den katolske kirkes prinsipp: Paven utpeker kardinalene, og paven velges av og blant kardinalene.

Berle og Means har koncentrert seg om eiendomsforholdene. De peker klart og tydelig på hvordan eiendomsbegrepet er blitt endret i vår tid. De nedlater seg ikke til å prate såpebobler om «vår tids revolusjon» el. likn. De viser hvordan den moderne «Captain of Finance» har avløst den gamle «Captain of Industry», for å snakke med Thorstein Veblen. Men dessverre har de i sin analyse ikke gått nærmere inn på forholdet mellom de store aksjeselskapene i form av «interlocking directorates», underbruk av samme finansgruppe etc., slik som det er gjort i utredningen «The Structure of American Economy» (Part I. 1935). Hadde de også tatt disse forhold med i betraktning ville de ha funnet en ennå sterkere finanskonstrasjon.

De 200 kjempeselskapene representerer hver for seg «economic empires», og det er fullt berettiget å omtale dem som egne «social institutions». Men når man bare analyserer dem etter kapitalforhold får man ikke noen spesifikke holdepunkter for å vise hvilken stilling de inntar på varemarkedene og dermed markedsformer (strategiske typer) og forholdet mellom produsenter og konsumenter.

De 200 selskapene tilsammen kan stå som en eksponent for en samfunnsmakt (Big Business) som sikkert er den sterkeste «pressure group» i Sambandsstatene. Men dette problemet har dessverre ikke forfatterne tatt opp. De innskrenker seg til å si at selskapenes politiske makt kan være enorm, men belyser ikke på hvilken måte Big Business nyttet sin makt — lobby activity osv.

Berle og Means' arbeid er et slående eksempel på hvor fruktbar «case study»-metoden kan være. Det er på tide vi oppdager den her i landet. Og boka peker like hen på en brennende forskningsoppgave for oss: Trustkontrollens arkiver. Professor Kristen Andersen analyserte dem juridisk. Når skal vi få en økonomisk analyse? Kanskje en oppgave for Næringenes Forskningsinstitutt? Eller for Chr. Michelsen Instituttet som nylig spilte skjonne krefter på et opplegg til en undersøkelse av Næringsfrihetens Problem. Og så sa stopp. Opplegget ble arkivert.

Preben Munthe.

Torsten Gårdlund: Problem under överkonjunktur. Svenska Ekonomföreningen, Stockholm 1948. 77 s. Sv. kr. 3,50.

I disse ti avisartiklene tar professor Gårdlund ved Handelshögskolan i Stockholm opp de viktigste økonomiske problemer i Sverige etter krigen. Artiklene er aktuelle, men rommer også mer prinsipielle betraktninger som rettferdiggjør bokas titel.

Gårdlund legger skylden på regjeringen. Den har «kastat sand-säcker från en för snabbt stigande ballong» og bærer ansvaret for overkonjunkturen fordi den har senket renten, skrevet opp kronen, neglisjert sparingen, ikke stoppet lønnsøkningen, avskaffet omsetnings-skatten, redusert de direkte skatter, hatt for store investeringsplaner, drevet inntektsutjamningspolitikk og ridd sosialistiske kjeppehester. Argumentasjonen virker noe ensidig Folkepartiet. De økonomisk-politiske stridigheter i Sverige har ikke vært så store at det er grunn til å legge all skyld på sosialdemokratene. Både Høyre og Folkepartiet hadde sine skattesenkningsprogrammer, og Folkepartiets leder, Bertil Ohlin, gikk sjøl i brodden for å få bort omsetningsskatten. (Folkepartiet er bl.a. de fast lønnedes parti.)

Overkonjunkturen virker produksjonshemmende både direkte og indirekte: Den skaper stor etterspørsel som reduserer lagrene og senker derfor produktiviteten. Arbeidsmarkedet blir overmobilt: «En betydande del av arbetarna befinner sig i ett givet ögonblick mellan två arbetsplatser i stället för vid sine maskiner.» Skoften øker fordi arbeiderne foretrekker fritid eller fordi skatten virker innsatsreduserende. Systemet oppfordrer arbeiderne til å starte selvstendig næringsvirksomhet. De små lønnsskilnader reduserer interessen for fagutdannelse. Priskontrollen vrir produksjonen inn i skjeve spor fordi den gjør det mer lønnsomt å produsere ikke-standardprodukter. — Som en ser er det kjente argumenter alle sammen, men det er kanskje verdifullt å få dem servert på et brett?

For å bøte på dette må en få «en sådan karta att navigera efter som nationalbudgeten utgör» og «ett nationellt ekonomiskt råd, i vilket näringslivets och organisationernas representanter» — altså et Samordningsråd.

Gårdlund tar også opp penge- og finanspolitikken som midler i den økonomiske politikken. Han prøver å gi renten heder og verdighet igjen uten å virke særlig overbevisende. Han peker også på budsjettfinansieringens begrensninger som konjunkturstabiliseringens element «både på grund av den offentliga ekonominas relative ringa vikt och på de psykologiska svårigheterna för ämbetsmän att handla stick i ståv med den enskilda konjunkturvinden». Interessantere er analysen av virkningene av ulike former for samfunnsmessig sparing: «Tvangssparing» gjennom prisstigning betyr at sparingen avtvinges den enkelte uten omsyn til hans spareevne og fører til en vridning av inntekts- og produksjons-tilhørene. Sparing i bedriftene betyr at produksjonsstrukturen låses fast og at nye initiativ holdes tilbake. Sparing over budsjettet betyr en

stadic fristelse til statsvirksomhet på privatvirksomhetens bekostning

Det man ført og fremt sakner hos Gårdlund er et positivt program. Han kritiserer den politikk som er ført, men han setter ikke opp noe alternativ. Han harsellerer f. eks. over rentepolitikken, men han sier ikke hvilken vekt han selv tillegger renten som positiv sparekraft og negativ investeringskraft. Han er enig i at man må holde sysselsettingen nesten full, og han kritiserer investeringskontrollen. Men han tar ikke stilling til spørsmålet om full sysselsetting kan holdes uten — positiv og negativ — investeringsdirigering. Men likevel er artiklene verdifulle, bl. a. fordi de gir uttrykk for en liberalists syn anno 1948.

Gårdlund er spirituell, ironisk og en fin stilist. Derfor leser man boka med interesse. Men det er avisartikler, ikke økonomisk analyse.

pm.

Alle som vil ha tilsendt

STIMULATOR

i 1949

*må betale bladpenger
hurtigst mulig.*

*De som enda ikke har betalt blad-
penger for 1948 må gjøre dette nå.*

ARTIKLER I 2. ÅRGANG AV «STIMULATOR».

Aukrust, Odd: Noen bemerkninger om nasjonalinnteksterminologi — nr. 6.

Bog, Paal: Økonomisk prinsippdebatt — nr. 4.

Glesne, Truls: Sosialøkonomisk Samfunn 1938—1948 — nr. 2.

Holm, Inger Wrede: Om kvinnens ervervsarbeide — nr. 7.

Klein, Lawrence R.: Tools for Analytical Economics — nr. 3.

Kleppe, Per: Det sosialøkonomiske studiet — nr. 2.

Kleppe, Per: Studieordningen under debatt — nr. 3.

Kleppe, Per: En framstilling av teorien for levekostnadsindeks (oppgavebesvarelse) — nr. 6.

Kreyberg, H. J. A.: Samfunnsvitenskapelige metodespørsmål — nr. 1.

Madsen, Vagn: Normativ og deskriptiv driftsøkonomi — nr. 5.

Munthe, Preben: Fra omsetningslikningens aksiom til kvantitetsteoriens forklaring av pengeverdien (oppgavebesvarelse) — nr. 1.

Nilson, Sten S.: Allerede Adam Smith . . . — nr. 1.

Pedersen, Ole: Naturvidenskabelige Teorier og økonomiske Teorier — nr. 5.

Philip, Kjeld: Driftsøkonomi og Forløbsanalyse — nr. 3.

Rasmussen, P. Nørregaard: Kjeld Philip som Historiker — nr. 3.

Sevaldsen, Per: Realsirkulasjonen, betalingssirkulasjonen og prisdannelsen framstillet i et økosirkskjema — nr. 1.

Sevaldsen, Per: Økonometriske forskningsprinsipper — nr. 6.

Stoltz, Gerhard: Teorien for den kontrollerte økonomi — nr. 5.

Sundby, Anders: Sosialøkonomene i skolen — nr. 4.

Wold, Knut Getz: Opprinnelsen til og grunnprinsippene for den europeiske sosiallovgivning i det 19. århundrede (oppgavebesvarelse) — nr. 6.

Wold, Knut Getz: Det økonomiske og finanzielle grunnlaget for utvikling av sosialtrygden — nr. 7.

Akerman, Johan: Samhällsvetenskapens verklighetsproblem — nr. 4.

Studentsamskipnadens spisesteder:

Uranienborgveien 11

Aulakjelleren

Blindernkjelleren

Tannlegehøyskolen

Hjelp deg sjøl!
Kjøp på studentkontoret!

Universitetets studentkontor

utgir og selger
Studiebøker og
Forelesningsreferater
kjøper og selger
Brukte studiebøker
selger
Papir og skrivepapir
til studentene

STIMULATOR

Utgitt av: Universitetets Socialøkonomiske Institutt og Sosialøkonomisk Studentutvalg.

Adresse: Fredriksgate 3, Oslo. Tlf. 33 35 00.

Stimulator kan tinges ved alle landets poststeder. I Oslo direkte. Bladpenger kr. 10,— pr. år.

Redaktører: *Nils M. Apeland* og *H. J. A. Kreyberg*.

Faste medarbeidere: *Preben Munthe* og *Per Sevaldson*.

Forretningsfører: *Rigmor Skogland*.

Able artikler står for forfatterens egen regning.